

**Asukkaiden subjektiivisia kokemuksia
onnellisuudesta ja elämänlaadusta
Käpytikkatalossa**

Sosiaalialan koulutusohjelma,
sosionomi
Opinnäytetyö
29.10.2010

Laura Vaara
Noora Visavuori

Koulutusohjelma		Suuntautumisvaihtoehto	
Sosiaalialan koulutusohjelma		Sosionomi (AMK)	
Tekijä/Tekijät			
Laura Vaara ja Noora Visavuori			
Työn nimi			
Asukkaiden subjektiivisia kokemuksia onnellisuudesta ja elämänlaadusta Käpytikkatalossa			
Työn laji		Aika	Sivumäärä
Opinnäytetyö		Syky 2010	30 + 3 liitettä
TIIVISTELMÄ			
<p>Opinnäytetyömme tarkoitus oli selvittää asukkaiden subjektiivisia kokemuksia onnellisuudesta ja elämänlaadusta Käpytikkatalossa. Käpytikkatalo on kehitysvammaisille tarkoitettu asumispalveluryhmä Helsingin Arabianrannassa. Käpytikkatalossa asuu 20 aikuista kehitysvammaista. Tavoitteena oli tuottaa tietoa Käpytikkatalon asukkaiden kokemasta hyvinvoinnista. Tiedon avulla oli tarkoitus saada asukkaiden ääni kuuluviin ja toimintayksikön kehittämistarpeet esille.</p> <p>Opinnäytetyömme perustuu kvalitatiiviseen eli laadulliseen tutkimukseen. Tutkimusmenetelmänä käytimme teemahaastattelua. Teemat muodostuivat Erik Allardtin määrittelemien hyvinvoinnin ulottuvuuksien pohjalta. Teemoina olivat yhteisyysuhteet ja itsensä toteuttaminen. Haastattelimme kahdeksaa Käpytikkatalon asukasta. Haastateltavat olivat iältään 20-31 vuotiaita.</p> <p>Tulokset osoittivat, että asukkaat viihtyvät Käpytikkatalossa. Asuminen omassa asunnossa Käpytikkatalossa koettiin mielekkääksi. Asuminen koettiin turvalliseksi ja turvallisuuden tunteeseen vaikuttivat toiset asukkaat ja henkilökunta. Kaikilla haastateltavilla oli naapureinaan läheisiä ystäviä Käpytikkatalossa. Vastaukset omista vaikutusmahdollisuuksista ja päätäntävällä vaihtelivat, mutta suurimmalla osalla haastateltavista oli kuitenkin tunne, että he saavat päättää omista asioista. Haastatteluista kävi ilmi, että asukkailla oli runsaasti mielekästä vapaa-ajan tekemistä sekä Käpytikkatalossa että sen ulkopuolella.</p> <p>Johtopäätöksinä voidaan todeta, että Käpytikkatalo on asukkaiden mielestä turvallinen ja viihtyisä paikka asua ja viettää onnellista elämää. Peilattaessa opinnäytetyömme tutkimustuloksia Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin tulokset näyttivät myönteisiltä. Tuloksista nousi esille vahva subjektiivinen tunne viihtyvyydestä ja onnellisuudesta.</p>			
Avainsanat			
kehitysvammaisuus, asuminen, hyvinvointi, yhteisyysuhteet, itsensä toteuttaminen			

Degree Programme in		Degree
Social Services		Bachelor of Social Services
Author/Authors		
Laura Vaara and Noora Visavuori		
Title		
Subjective Experiences of Well-Being and Happiness among the Residents of Käpytikkahouse		
Type of Work	Date	Pages
Final Project	Autumn 2010	30 + 3 appendices
<p>ABSTRACT</p> <p>The purpose of this study was to examine the subjective experience of happiness and quality of life among the residents of Käpytikkahouse. Käpytikkahouse is a community housing service meant for people with intellectual disability. It is located in Arabianranta, Helsinki. Käpytikkahouse provides a home for twenty young people with intellectual disability. The goal was to produce knowledge of the wellbeing experienced by the residents of Käpytikkahouse.</p> <p>Our study was based on qualitative research. As for methods the study was conducted by means of theme interviews. The themes were formed on the basis of the dimensions of wellbeing defined by Erik Allardt. The themes were loving and being. We interviewed eight of the residents at Käpytikkahouse, aged 20-31 years.</p> <p>The results showed that the residents of Käpytikkahouse enjoyed staying in the house. They felt that it was meaningful to stay in their own apartment in Käpytikkahouse. Living was considered to be safe, and other residents and the staff contributed to a secure atmosphere. All the interviewed had close friends as neighbors in Käpytikkahouse. The answers concerning one's possibility to affect and make decisions varied, but the majority of interviewees had a feeling that they could make decisions influencing their lives. The interviews also showed that the residents had a lot of meaningful things to do at their free time both in Käpytikkahouse and outside the house.</p> <p>As a conclusion, according to the opinion of the residents, Käpytikkahouse is a safe and comfortable environment to live and lead a happy life. The results of our study seem positive when assessed by Allardt's dimensions of wellbeing. The results speak of a strong subjective feeling of enjoyment and happiness.</p>		
Keywords		
intellectual disability, housing, wellbeing, having, loving		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KEHITYSVAMMAISTEN ASUMINEN JA HYVINVOINTI	2
2.1	Kehitysvammaisuus	3
2.2	Asuminen	4
2.3	Kehitysvammaisten asuminen hyvinvoinnin näkökulmasta	5
3	HYVINVOINTIMALLI	7
3.1	Hyvinvointi – onnellisuus	8
3.2	Elintaso – elämänlaatu	9
3.3	Perusluokat	10
4	KÄPYTIKKATALO	11
5	HYVINVOINNIN KOKEMUKSIA ETSIMÄSSÄ	13
6	TUTKIMUSMENETELMÄ	14
6.1	Aineistonhankintamenetelmänä teemahaastattelu	15
6.2	Aineiston keruu	17
6.3	Aineiston analyysi	17
6.4	Eettisyys	18
7	ONNELLISUUS JA ELÄMÄNLAATU KÄPYTIKKATALOSSA	19
7.1	Yhteisyyssuhteet	20
7.2	Itsensä toteuttaminen	21
7.3	Yhteenveto tuloksista	22
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	23
8.1	Yhteisyyssuhteiden toteutuminen	23
8.2	Itsensä toteuttamisen toteutuminen	25
9	POHDINTA	26
	LÄHTEET	29

LIITTEET Teemahaastattelurunko

Esite

Haastattelulupa

1 JOHDANTO

Yhteiskunta on parhaillaan muutosprosessissa, jossa ihmisen elämä muotoutuu yhä enemmän yksilöllisistä lähtökohdista ja ihmisten omista valinnoista riippuen (Kaski – Manninen – Mölsä – Pihko 2001:15). Muutoksen myötä monilla kehitysvammaisilla nuorilla aikuisilla on paremmat mahdollisuudet muuttaa pois lapsuudenkodista vuokra-asuntoon, omistusasuntoon tai eri tavalla tuettuun asumismuotoon (Vernerinet 2009). Asumispalvelut ovat keskeinen kehitysvammaisten palveluiden muoto. Niiden kehittämiseen panostetaan tällä vuosikymmenellä. Palvelujen merkitys on suuri vammaisten henkilöiden elämänlaadun tasolla, ja asumispalveluilla on keskeinen merkitys monen vammaisen henkilön elämässä. (Eriksson 2008: 119–120.)

Käpytikkatalo on asumispalveluryhmä, jossa asuu 20 kehitysvammaista nuorta vuokralla. Talo sijaitsee Käpytikka ry:n omistamassa ja ylläpitämässä talossa Helsingin Arabianrannassa. Käpytikka ry on 18 kehitysvammaisen lapsen perheiden perustama yhdistys. Yhdistyksen tarkoituksena oli rakennuttaa perheen nuorille aikuisille asuinyhteisö sekä samalla toimia suunnannäyttäjänä kehitysvammaisten hyvälle elämälle 2000-luvun Suomessa. Käpytikkatalo tarjoaa itsenäistä elämää tukevia palveluja aikuisille kehitysvammaisille. Talon toiminta-ajatuksena on tukea ja ohjata asukkaita arjen ja oman elämän hallinnassa. (ASPA palvelut 2010; Käpytikka 2009.)

Opinnäytetyössä tutkimme Käpytikkatalon kehitysvammaisten asukkaiden subjektiivisia hyvinvointiin liittyviä kokemuksia onnellisuudesta ja elämänlaadusta. Aiheen olemme muodostaneet yhdessä työelämän kanssa. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, mitä merkityksiä Käpytikkatalon asukkaat antavat hyvinvoinnilleen onnellisuuden ja elämänlaadun tasolla. Opinnäytetyömme avulla asukkaiden oma ääni saadaan kuuluviin. Näin saadaan tietoa asukkaiden omakohtaisista hyvinvointiin liittyvistä kokemuksista, ja tämän tiedon avulla Käpytikkatalon toimintaa voidaan kehittää ja asukkaiden hyvinvointia parantaa.

Opinnäytetyömme teoreettisena viitekehyksenä käytämme Erik Allardtin hyvinvointimallista nousevia hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Aineistonhankintamenetelmänä opinnäytetyössä käytämme puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelun teemoittelu pohjautuu Allardtin hyvinvointimallin subjektiivisiin ulottuvuuksiin. Haastattelimme opinnäytetyöhön kahdeksaa Käpytikkatalon asukasta.

Opinnäytetyömme aihe on yhteiskunnallisesti ajankohtainen, koska kehitysvammaisten laitosasumista halutaan vähentää ja perustaa sijalle muita asumismuotoja. Tämä on määritelty lähitulevaisuudessa sosiaalipoliittiseksi tavoitteeksi (Eriksson 2008: 98). Lisäksi meillä molemmilla on työkokemusta joko vammaisten henkilöiden kanssa tehtävästä työstä tai tuetusta palveluasumisesta.

2 KEHITYSVAMMAISTEN ASUMINEN JA HYVINVOINTI

2000-luvulla kehitysvammaisten henkilöiden asumispalvelut ovat erilaistuneet. Kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla on tarvetta yhä yksilöllisempään asumiseen. Kehityssuuntana ovat yksilölliset asumisratkaisut ja tuen muodot, joissa korostetaan integraatiota ja normalisaatiota. Tällaisia ratkaisuja ovat esimerkiksi asunnot, jotka sijaitsevat tavallisessa uudessa vuokra-asuntokohteessa tai yksittäiset asunnot tavallisessa vuokra-asuntokannassa. Vuokra-, osaomistus- tai omistussuhde vahvistaa kehitysvammaisen henkilön itsemääräämistä ja oikeusturvaa. (Ympäristöministeriö 2009: 26.)

YK hyväksyi vuonna 2006 vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen. Sopimuksen mukaan vammaisilla ihmisillä tulee olla oikeus valita missä ja kenen kanssa he asuvat. Heillä tulee olla saatavissa erilaisia koti- ja asumispalveluja, tukipalveluja ja henkilökohtaista apua. Näiden palvelujen avulla tuetaan vammaisten elämistä lähiyhteisössä. Vammaisilla tulee olla saatavilla yhdenvertaisesti koko väestölle tarkoitettut palvelut ja järjestely. (Ympäristöministeriö 2009: 8.)

Hallitus hyväksyi helmikuussa 2008 asuntopoliittisen toimenpideohjelman, jossa käsiteltiin vammaisten ja muiden erityisryhmien asumista. Siinä hyväksyttiin, että "vammaisten, mukaan lukien kehitysvammaisten asuntojen tarjonnan kasvuun liittyen valmistellaan ohjelma laitospaikkojen vähentämiseksi". Ministeri Jan Vapaavuori asetti 13.2.2009 kehitysvammaisten ja muiden vaikeavammaisten asumisohjelman laatimista tukevan ohjausryhmän, jonka tavoitteena oli valmistella asuntopoliittisen toimenpideohjelman mukainen ohjelma kehitysvammaisten ja muiden vaikeavammaisten asumisesta laitoshoidon vähentämiseksi. (Ympäristöministeriö 2009: 7.)

2.1 Kehitysvammaisuus

Kehitysvammaisuus määritellään toimintakyvyn laaja-alaiseksi rajoittuneisuudeksi. American Association on Mental Retardation (AAMR) eli Amerikan Kehitysvammaliitto on määritellyt kehitysvammaisuuden olevan vammaisuutta, jota luonnehtivat huomattavat rajoitukset sekä älyllisissä toiminnoissa että adaptiivisessa käyttäytymisessä. Tämä ilmenee käsitteellisissä, sosiaalisissa ja käytännöllisissä taidoissa. Tämänkaltainen vammaisuus on saanut alkunsa ennen kuin henkilö on täyttänyt 18 vuotta. Suomen laissa ei kuitenkaan kehitysvammaisuuden alkamisiälle ole asetettu tarkkaa ylärajaa.

(Kehitysvammaliitto 1995; Vernerinet 2009; Kaski – Manninen – Pihko 2009: 17.)

Ihmisen toimintakyky muodostuu yksilön älyllisten toimintojen ja niiden rajoitusten sekä muiden ominaisuuksien ja elinympäristön jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Toimintakykyyn vaikuttavien tekijöiden kuvaamiseen tarvitaan moniulotteista lähestymistapaa. Biologinen prosessi on osa tätä, mutta lisäksi tarvitaan myös yksilön ja elinympäristön näkökulmat. Yksilötekijöihin kuuluvat yksilön elämänhistoria ja nykyinen elämäntilanne. Nämä muodostuvat yksilöllisistä ominaisuuksista, ja tekijöitä voivat olla esimerkiksi ikä, sukupuoli, elämäkokemukset ja koulutus. Ympäristötekijöihin sisältyvät henkilön elinympäristö, niihin sisältyvät palvelut sekä palvelujärjestelmä. Ympäröivä maailma fyysisten ja sosiaalisten tekijöiden sekä asenteiden kautta vaikuttaa toimintakyvyn osatekijöihin joko edistävästi tai estävästi. Elinympäristöä voidaan suunnitelmallisesti kehittää asukkaan tarpeiden mukaisesti. (Kaski ym. 2009: 14, 19.)

Suomessa voimassa olevan kehitysvammalain mukaan erityishuollon palveluihin on oikeutettu sellainen henkilö jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi. Henkilö ei myöskään voi muun lain nojalla saada tarvitsemiaan palveluja. Vammalla tarkoitetaan sellaista fyysistä tai psyykkistä vajavuutta joka rajoittaa pysyvästi yksilön toimintakykyä. Kehitysvammaisuus tarkoittaa muidenkin elimien kuin hermoston vammoja ja vaurioita. Kuitenkin merkittävin ryhmä kehitysvammaisuuden asteista luokitellaan hermoston kehityshäiriöiksi. Näistä tärkeimpiä ovat aivojen kehityshäiriöt sillä niihin liittyy usein älyllisten toimintojen vajavuutta jota tässä yhteydessä nimitetään älylliseksi kehitysvammaisuudeksi. Suomessa arvioidaan epidemiologisten tutkimusten perusteella älyllisen kehitysvammaisuuden esiintyvän yli viidelläkymmenellä tuhannella henkilöllä eli noin 1 prosentilla kokoväestöstä. (Kaski ym. 2009: 16, 22.)

2.2 Asuminen

Suomessa on arviolta 35 000 – 40 000 kehitysvammaista henkilöä, jotka tarvitsevat yksilöllistä apua ja tukea asumisessaan. Kehitysvammaisten henkilöiden asumispalveluja järjestetään useiden eri lakien perusteella. Kehitysvammaisten henkilöiden asumista säättävät keskeisimmät lait ovat sosiaalihuoltolaki, laki kehitysvammaisten erityishuollosta ja laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista sekä vammaispalvelulaki. Kehitysvammaisten henkilöiden asumisen järjestäminen on jokaisen kunnan tehtävä. Kunnat voivat toteuttaa järjestämistehtäviä monin eri tavoin. Kunnat päättävät, kuinka kehitysvammaisten ja muiden vaikeasti vammaisten asuminen ja siihen liittyvät palvelut järjestetään. Vaihtoehtoja ovat muun muassa se, että kunta järjestää itse asunnot ja palvelut tai että kunta hankkii ne ostopalveluina. Tällöin asunnot ja palvelut tuottaa erityishuoltopiiri, muu kuntayhtymä, yhdistys tai yritys. Asumisen ja palvelujen eriyttäminen toisistaan mahdollistaa palvelujen laajempaa kilpailuttamista. (Brandt – Niemelä 2007: 34–35; Ympäristöministeriö 2009: 10, 27.)

Asumispalvelut ovat sosiaalipalvelua. Sosiaalihuoltolain 22 §:n määritelmän mukaan asumispalveluilla tarkoitetaan palvelu- ja tukiasumisen järjestämistä. Lain 23 §:n nojalla asumispalveluja annetaan henkilölle, joka erityisestä syystä tarvitsee apua tai tukea asunnon tai asumisensa järjestämisessä. Palveluasuminen on asumismuoto sellaisille ihmisille, jotka puutteellisen toimintakykynsä vuoksi tarvitsevat jatkuvaa päivittäistä apua. Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (759/1987) 8 §:n perusteella kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle muun muassa palveluasuminen, jos henkilö vammansa tai sairautensa johdosta välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista. Palveluasumiseen kuuluvat vastaavan asetuksen 10 §:n nojalla asunto sekä asumiseen liittyvät palvelut, jotka ovat välttämättömiä asukkaalle jokapäiväiselle suoriutumiseksi. Palveluasuminen järjestetään joko yksittäisessä asunnossa, palveluasumisryhmässä, palvelutalossa tai muussa asumisyksikössä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 4/2003: 10; Sosiaaliturvan sanasto 2002: 53.)

Nykyisin kehitysvammaiset henkilöt elävät lapsuuden kodeissaan, perhehoidossa, omisissa asunnoissa tai asuntoloissa. Suomessa kehitysvammaiset henkilöt asuvat pääsääntöisesti asumisyksiköissä, joissa asuminen ja tarvittavat palvelut liittyvät kiinteästi toisiin-

sa. Ryhmäasunto on asunto asumisyksikössä. Se voi olla erillinen asuinrakennus tai osa muuta asuinrakennusta, kuten kerrostaloa, jossa toteutetaan ryhmämuotoista asumista. Jokaisella asukkaalla on oma asuintila, ja lisäksi asumisyksikköön kuuluvat arkea tukevat yhteiset tilat. Asumisyksikössä henkilökunta on paikalla päivisin tai ympäri vuorokauden. (Ympäristöministeriö 2009: 25–26; Kaski ym. 2009: 352.)

Viime vuosikymmenen aikana on tapahtunut selvästi havaittava muutos asumisratkaisujen piiriin tulevien kehitysvammaisten henkilöiden iässä. Aiemmin asumisratkaisujen piiriin tulleiden keski-ikä oli noin 40 vuotta. Lapsuudenkodista pois muuttamisesta on kuitenkin tullut normaali kehitysvammaisen nuoren elämänvaiheeseen liittyvä itsenäistymistapahtuma, jonka myötä asumispalvelujen piiriin hakeutumisikä on 2000-luvulla laskenut noin 20:een ikävuoteen. (Brandt – Niemelä 2007: 27, 52; Harjajärvi – Kairi – Kuusterä – Miettinen 2009: 4.)

2.3 Kehitysvammaisten asuminen hyvinvoinnin näkökulmasta

Hyvinvointi koostuu eri tekijöistä. Tekijöihin kuuluu sekä objektiivisesti mitattavia asioita että subjektiivisia arvostuksia ja tuntemuksia. Objektiivisen hyvinvoinnin osatekijöitä ovat yleensä terveys, elinolot ja toimeentulo. Subjektiivisen hyvinvoinnin osatekijöitä ovat sosiaaliset suhteet, itsensä toteuttaminen ja onnellisuus. Molempien kategorioiden osatekijät vahvistavat toinen toisiaan. Objektiiviset hyvinvoinnin osatekijät heijastuvat usein subjektiivisena hyvinvointina. Nykyään ollaan yhä enemmän kiinnostuneita hyvinvoinnin subjektiivisesta puolesta, koska hyvinvointi riippuu elinolojen lisäksi myös yksilön kyvyistä, mahdollisuuksista ja mieltymyksistä toimia hyvinvointinsa rakentamiseksi. (Heikkilä – Karvonen – Moisio – Simpura 2008: 14, 16.)

Vammaisten henkilöiden hyvinvointi koostuu samoista tekijöistä kuin muillakin ihmisillä. Hyvinvoinnin kolmijalan muodostavat materiaaliset olosuhteet, ihmissuhteet sekä mielekäs toiminta. Perinteisesti hyvinvointina on ymmärretty elintaso ja elämänlaatu. Erik Allardt on määritellyt hyvinvoinnin tarpeiden tyydyttymisen kautta ajatellen samalla resursseja. Vammaisten henkilöiden olosuhteet voivat vammansa vuoksi poiketa jonkin verran tavanomaiseksi mielletyistä hyvinvoinnin ulottuvuuksista. Näkökulma, joka tulee ottaa huomioon liittyen vammaisten henkilöiden hyvinvointiin, on kokemuksellinen. Hyvinvointia on siis se, mikä koetaan sellaiseksi. Tarkasteltaessa hyvinvointia onkin syytä kuunnella myös vammaista itseään. Kokemusten tutkiminen tuo huomattavasti

lisää tietoa vammaisten olosuhteista ja asemasta ja onkin tämän opinnäytetyön kannalta olennaista. (Haarni 2006: 11.)

Kehitysvammaiset ihmiset määrittelevät hyvään asumiseen kuuluvan oman rauhan, palvelujen läheisyyden, mahdollisuuden ottaa vastaan vieraita, lähellä sijaitsevat harrastusmahdollisuudet, mahdollisuuden seurustelukumppaniin, mahdollisuuden valita itse avustajat sekä oikeuden muuttaa ja vaikuttaa asumiseen. Keskeinen asumisen laatua selittävä tekijä on henkilöstön tai avustajien riittävyys ja heidän kykynsä nähdä kehitysvammainen henkilö yksilönä, joka tekee omia elämänvalintojaan. (Kaski ym. 2009: 175.)

Hyvä elinympäristö luo kehitysvammaiselle henkilölle edellytyksiä elää tavallista elämää mahdollisimman vähin rajoituksin ja tarjoaa tilaisuuden omaksua normaaleja käyttäytymismalleja. Tällaisessa elinympäristössä kehitysvammaisen ihmisen oikeudet ja velvollisuudet ovat suhteessa hänen kykyihinsä ja hänen kanssaan asuvien oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Kehitysvammaisen henkilön elinympäristöön kuuluvat hänen kotinsa tai muu asuntonsa, hänen kanssaan elävät perheen jäsenet tai muut ihmiset, pihapiiri ja lähiympäristö. Päivähoidon, koulun ja työ- ja päivätoimintakeskusten henkilökunta ja avustajat kuuluvat myös elinympäristöön, samoin kadut ja tiet sekä kulkuvälineet matkoilla päivä- ja vapaa-ajan toimintoihin. (Kaski ym. 2009: 172.)

Asumisen laatu näkyy siinä, että kehitysvammainen kokee asuntonsa kodikseen ja että elämänlaadun keskeisimmät ulottuvuudet, kuten turvallisuus, yksityisyys, arvokkuus, itsemääräämisoikeus, sosiaalinen liittyminen, osallistumismahdollisuudet ja mahdollisuus itsensä toteuttamiseen, toteutuvat hänen elämässään. Kehitysvammaisen henkilön kokema elämänlaatu onkin asumisen laadun oleellisin mittari. Kehitysvammaisen henkilön omat kokemukset ratkaisevatkin sen, onko asumisen järjestämisessä onnistuttu. (Hintsala – Seppälä – Teittinen 2007: 143.)

Kehitysvammaisten henkilöiden itsensä määrittelemänä henkinen hyvinvointi koostuu siitä, että päätöksenteko omista asioista on kehitysvammaisella ihmisellä itsellään ja että kehitysvammaisen ihmisen mielipidettä kysytään. Asumisen turvallisuus luo henkistä hyvinvointia. Jokaisella on oltava oma koti, jossa on omat huonekalut ja itse valitut tavat. Kehitysvammaisten mukaan hyvään elämään kuuluu muun muassa perustarpeiden tyydyttyminen, monipuoliset ihmissuhteet ja ystävyys, henkinen hyvinvointi ja hy-

vä mielenterveys, arvostus ja kunnioitus, mielekäs vapaa-aika, esteetön ympäristö ja sopiva asunto sekä itsemäärääminen. Arkielämässä itsemäärääminen on riippuvaista niistä jokapäiväisistä sosiaalisista suhteista ja valtasuhteista, joiden sisällä oikeuksia toteutetaan. Keskeisimpiä itsemääräämisoikeuteemme kuuluvia elämänulottuvuuksia ovat oikeus muodostaa ystävyyssuhteita ja rakkaussuhteita. Hyvä asuminen muodostuu muun muassa omasta rauhasta ja yksityisyydestä, rauhallisesta ja turvallisesta lähiympäristöstä sekä mahdollisuudesta asioimiseen lähiympäristössä. Yksin asuminen ei saa merkitä yksinäisyyttä. Hyvä asuminen on myös sitä, että asujien ja avustajien vuorovai-
kutus on toimivaa. (Eriksson 2008: 143, 145; Me Itse ry 2009.)

Viimeaikaisissa tutkimuksissa ja kehittämishankkeissa, jotka koskevat vammaisia, on eniten tarkasteltu asuinoloja. Vammaisten asuinolot ovat tällä hetkellä keskeisimpiä uudistamisen kohteita. Laitoshoitoa pyritään systemaattisesti hajottamaan. Laitoshoidon tilalle kehitetään uusia asumismuotoja, joissa vammaisten ihmisten tarpeet itsenäisempään elämään ja omatoimisuuteen on huomioitu entistä paremmin. Uuden vammaispalvelulain myötä asumismuodot ovat monipuolistuneet ja valinnan mahdollisuuksia on yhä enemmän. (Eriksson 2008: 26.)

Elämänlaatu on ollut kehitysvammatutkimuksen kohteena viime vuosikymmenet. Näiden tutkimusten tulokset ovat tuoneet uuden, asiakkaiden omaan kokemukseen perustuvan näkökulman palveluiden arviointiin. Asiakkaiden subjektiivista hyvinvointia pidetään yhtenä tärkeänä palvelun tuloksena. Palvelujen tavoitteena on parantaa asiakkaiden elämänlaatua. Perusteltua on odottaa, että asiakkaan elämänlaatu on parempi silloin, kun hänen käyttämiensä palvelujen laatu on hyvä. (Matikka – Nuora 2007: 6, 22.)

3 HYVINVOINTIMALLI

Hyvinvointi ilmiönä ja käsitteenä on moniulotteinen ja laaja. Hyvinvointia teoreettisena käsitteenä voidaan määritellä eri teorioiden tai määritelmien pohjalta. Opinnäytetyöme teoreettisena viitekehyksenä käytämme Erik Allardtin hyvinvointimallia. Allardt määrittelee hyvinvoinnin ihmisten itsensä tulkitsemana perustarpeiden tyydyttämisenä. Hyvinvointi on siis tila, jossa ihmisillä on mahdollisuus saada tarpeensa tyydytetyiksi. Hyvinvointiin liittyvät tarpeet on Allardtin mukaan luokiteltu kolmeen perusluokkaan, jotka ovat elintaso (having), yhteisyysuhteet (loving) ja itsensä toteuttamisen muodot

(being). Jokaiseen luokkaan kuuluu useita osatekijöitä. Elintason osatekijät ovat tulot, asumistaso, työllisyys, koulutus ja terveys. Yhteisyysuhteiden osatekijät ovat paikallisyhteisyys, perheyhteisyys ja ystävyysuhteet. Itsensä toteuttamisen muotojen osatekijät ovat arvonanto, korvaamattomuus, poliittiset resurssit sekä mielenkiintoinen vapaa-ajan toiminta. (Allardt 1976: 32, 38, 50.)

Allardtin teorian mukaan hyvinvointi voidaan selittää kaksiulotteisesti resurssien ja tarpeentyydytyksen kautta. Tämän jaottelun mukaan eräät tarpeet ovat sellaisia, että niiden tyydytys määrittyy aineellisten tai persoonattomien resurssien avulla kuten esimerkiksi raha, tavarat, asunto. Tämänkaltainen tyydytys ei kuitenkaan päde sosiaalisiin tarpeisiin. Kontaktien tarpeen tyydytystä ei pystytä määrittelemään yksilön hallitsemien aineellisten ja persoonattomien resurssien avulla, vaan esimerkiksi hyvät sosiaaliset suhteet muodostavat itsessään resurssin, joka edistää myös muiden tarpeiden tyydyttymistä. Oletamus siis on, että tyydytetty tarve toimii resurssina muiden tarpeiden tyydyttämiselle. Allardtin mukaan hyvinvointi voidaan jakaa kahteen perustavaan erotteluun. Nämä ovat hyvinvointi ja onnellisuus sekä elintaso ja elämänlaatu. Seuraavassa vertaillaan käsitteitä. (Allardt 1976: 35–38.)

3.1 Hyvinvointi – onnellisuus

Allardtin mukaan hyvinvoinnin käsite määritellään tarvekäsitteen avulla, jonka mukaan hyvinvoinnin aste määräytyy tarpeentyydytyksen asteesta. Tarpeilla tarkoitetaan tässä yhteydessä konkreettisesti mitattavia perustarpeita. Onnellisuuden käsite taas liittyy ihmisen subjektiivisiin elämyksiin ja tunteisiin, ja sen aste riippuu siitä, kuinka onnelliseksi ihmiset itsensä kokevat tai tuntevat. Ihmisen hyvinvointi onkin objektiivisempi kategoria kuin onnellisuus. Ihminen on oman onnensa paras arvioija. (Allardt 1976: 32.)

Hyvinvoinnin ja onnellisuuden käsitteitä on ajan saatossa määritelty eri tavoin kuitenkin tiettyä kaavaa noudattaen erojensa suhteen. Hyvinvointia on pidetty pysyvämpänä ilmiönä kuin onnea; onni on ollut hetkellisempää ja katoavampaa. Hyvinvointikin voi muuttua, mutta selitys on tällöin löytynyt ulkoisista syistä. (Allardt 1976: 34.)

Empiirisen mittaamisen tasolla hyvinvoinnin ja onnen välinen ero on siinä, että hyvinvointia tutkitaan havainnoimalla todellisia ja objektiivisesti havaittavia asioita olosuh-

teissa ja ihmissuhteissa, kun taas onnellisuutta tutkitaan selvittämällä kohderyhmän asenteita ja subjektiivisesti koettuja tunteita. (Allardt 1976: 35.)

3.2 Elintaso – elämänlaatu

Elintaso liittyy niihin tarpeisiin, joiden tyydytys määrittyy aineellisten ja persoonattomien resurssien myötä. Tarpeita ovat muun muassa tulot ja työllisyys. Sosiaalisten ja itsensä toteuttamisen tarpeiden tyydytystä sen sijaan ei ole määritelty aineellisten resurssien kautta, vaan inhimillisten suhteiden laadun perusteella. Näiden tarpeiden tyydytystä kutsutaan elämänlaaduksi. (Allardt 1976: 32–33.)

Hyvinvointia ja elintasoja sekä onnellisuutta ja elämänlaatua voidaan tutkia joko objektiivisesti tai subjektiivisesti. Ero tutkimuksessa on siinä, että hyvinvointia ja elintasoja tutkitaan havainnoimalla todellisia ja objektiivisesti havaittavia olosuhteita ja ihmissuhteita. Onnea ja elämänlaatua taas tutkitaan selvittämällä asenteita ja subjektiivisia tunteita. Elämänlaatua ja onnellisuutta subjektiivisesta näkökulmasta tutkittaessa elämänlaadun tarpeentyydytyksellä tarkoitetaan sellaista tarpeentyydytystä, jota ei ole määritelty aineellisten ja persoonattomien resurssien olemassaolon perusteella. Tyydytetyt tarpeet ovat usein itsessään resurssi, jotka edistävät myös muiden tarpeiden tyydyttymistä. Elämänlaatu voi olla moniulotteinen käsite, eikä se ole saanut vakiintunutta merkitystä. Tässä esityksessä elämänlaatu määritellään Allardt'n mukaan sellaiseksi tarpeentyydytykseksi, jota ei ole määritelty aineellisten ja persoonattomien resurssien perusteella. (Allardt 1976: 34–37, 42–43.)

Yhteisyyden kokeminen luokitellaan elämänlaadun kannalta yleensä objektiivisesti mitattavaksi asiaksi. Subjektiivisilla onnellisuuden kokemuksilla ja viihtyvyyssenteilla on kuitenkin voimakkaimmat yhteydet yhteisyysuhteiden osatekijöihin. Onni liittyy ihmissuhteisiin, ystävyysuhteisiin ja naapuriyhteyteen, ja yhteisyysuhteet liittyvät onneen ja viihtyvyyteen. Itsensä toteuttamista ei myöskään voida mitata saavutuksina tai maallisina tekoina. Se on enemmänkin kokemus korvaamattomuudesta ja arvonnasta. Tämänkaltainen tunne on oleellinen osa onnellisuuden tunnetta. (Allardt 1976: 42–44, 307, 331.)

3.3 Perusluokat

Tiettyjen tarpeiden tyydyttyminen on siis määritelty yksilön omistamien tai hallitsemien resurssien avulla. Eräät muut tarpeet taas on määritelty sen perusteella, kuinka ihminen käyttäytyy suhteessa muihin ihmisiin. Erityyppiset tarpeentyydytyksen luonteen avulla määritellyt tarpeet on luokiteltu kolmeen perusluokkaan. (Allardt 1976: 38.)

- Elintaso (Having)
- Yhteisyysuhteet (Loving)
- Itsensä toteuttaminen (Being)

Fysiologiset tarpeet ovat lähtökohtana pyrittäessä elintason arvojen konkretisoimiseen. Elintason osatekijät ilmaisevat siis sen, mitä kaikki ihmiset tarvitsevat. Elintason arvot ovat perustavia hyvinvoinnissa, mutta niiden toteutuminen ei kuitenkaan ole riittävä ehto rakkauden ja itsensä toteuttamisen tarpeen tyydyttämiselle. Elintasaan kuuluvat viisi osatekijää: tulot, asumistaso, työllisyys, koulutus ja terveys. (Allardt 1976: 50.)

Yhteisyys on tärkein resurssi, joka auttaa yksilöitä toteuttamaan muita arvoja. Sen puutteesta koituu usein suuria seurauksia yksilölle. Yhteisyysuhteilla on suuri merkitys arvioitaessa kuinka hyvinvointi on yhteiskunnassa saavutettu. Ihmisellä on solidaarisuuden ja ystävyysuuden tarve, tarve kuulua jäsenenä sosiaalisten suhteiden verkostoon. Yksilöllä on rakkauden ja suhteiden tarve. Symmetrisessä rakkaussuhteessa yksilö saa osakseen rakkautta, tuntee olevansa pidetty ja huolenpidon kohteena sekä vastaavasti rakastaa ja osoittaa huolenpitoa muita kohtaan. Kun suhteet ovat symmetrisiä, voidaan puhua yhteisyydestä. (Allardt 1976: 142.)

Yhteisyysuhteet on jaettu kolmeen osatekijään. Ne ovat paikallisyhteisyys, perheyhteisyys ja ystävyysuhteet. Paikallisyhteisyyttä koskevat tekijät käsittelevät subjektiivisia elämyksiä, paikkakunnalla pysymistä ja naapurien välistä avuliaisuutta sekä paikallisyhteisöihin kohdistuvaa yhteisyyden tunnetta. Perheyhteisyydellä tarkoitetaan sitä, että perhe on yksi niistä yhteisyyksistä, joista yksilö voi saada tukea. Perheyhteisyys ei kuitenkaan merkitse kaikille yksilöille samaa. Yksilöiden väliset yhteydet muodostavat verkostoja, jotka antavat tunnepohjaista tukea yksilöille. Ne myös kanavoivat apua hänen hetkellä, välittävät tietoja ja joskus huolehtivat tehtävistä, jotka paikallisyhteisöt ovat laiminlyöneet. (Allardt 1976: 146, 150.)

Itsensä toteuttaminen ja persoonallisuuden kehittäminen ovat tärkeä osa hyvinvointia. Itsensä toteuttamista ei voida konkretisoida mittaamalla yksilön saavutuksia tai tekoja. Itsensä toteuttamisen arvoluokan kattaa neljä tekijää: yksilöä pidetään persoonana eli hänellä on tietty määrä korvaamattomuutta, yksilö saa osakseen arvonantoa, yksilöllä tulee olla mahdollisuuksia harrastuksiin ja vapaa-ajan toimintaan ja yksilöllä on mahdollisuuksia poliittiseen osallistumiseen. Näitä neljää osatekijää on kutsuttu korvaamattomuudeksi, arvonannoksi, mielenkiintoiseksi tekemiseksi ja poliittiseksi resursseiksi. Itsensä toteuttamisen arvoja on sanottu vieraantumisen vastakohtiksi. (Allardt 1976: 158–159.)

4 KÄPYTIKKATALO

Käpytikka ry on 18:n kehitysvammaisen lapsen perheiden perustama yhdistys. Yhdistys perustettiin vuonna 2003. Sen tarkoituksena oli rakennuttaa perheiden nuorille kehitysvammaisille asuinyhteisö, joka tukisi asukkaiden itsenäistymistä, turvallista elämää ja integraation jatkumista. Yhdistys on yhdessä Helsingin kaupungin ja muiden yhteistyökumppaneiden kanssa organisoinut Käpytikkatalon Helsingin Arabianrantaan. Käpytikka ry:n lisäksi hankkeessa mukana olivat Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, joka kilpailutti palveluiden tuottajan, ja Asumispalvelusäätiö ASPA, joka kartoitti nuorten palvelutarpeet. Nuorten ja heidän vanhempiensa valmentajana toimi Kehitysvammaisten palvelusäätiö. Hankkeen rahoittajana oli Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA), talon rakennuttajana Helsingin kaupungin Asuntotuotantotoimisto (ATT), ja rakentajana toimi Skanska Talonrakennus Oy. Talon arkkitehtinä toimi Stefan Ahlman ja sisustussuunnittelijana Kirsi Gullichsen. Hanke tapahtui vuosina 2003–2008. Käpytikkataloon muutti 20 nuorta tammikuussa 2009. (Käpytikka 2009; Rönkä – Sainio – Särsäsi 2009: 7.)

Käpytikkatalo on kehitysvammaisille tarkoitettu asumispalveluryhmä. Talossa asuu 20 aikuista kehitysvammaista. Käpytikkatalon toiminta-ajatuksena on tukea ja ohjata asukasta arjen ja oman elämän hallinnassa. Talo sijaitsee Käpytikka ry:n omistamassa ja ylläpitämässä asuintalossa. Kahdeksankerroksisessa talossa jokaisella asukkaalla on oma kaksio, jossa on keittiö, olohuone, makuuhuone ja kylpyhuone. Talon yhteistiloja ovat ensimmäisessä kerroksessa sijaitsevat keittiö ja ruokailutila, olohuone ja avotoi-

misto, toisessa kerroksessa sijaitseva tv-tila sekä ylimmässä kerroksessa sijaitsevat saunatilat ja kerhuhuone. Käpytikkatalon asumisen tukipalvelut ovat monimuotoisia, ja tällä hetkellä palveluiden pääpaino on elämänhallintaan liittyvien asioiden opettelussa ja tukemisessa. Henkilökunta on paikalla ympärivuorokautisesti. Talossa työskentelee kymmenen asumispalvelutyöntekijää, emäntä ja asumispalveluvastaava. (ASPA Palvelut Oy 2010.)

Käpytikka ry on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Sen päätarkoituksena oli rakennuttaa yhteistyökumppaneiden kanssa asumispalveluryhmä kehitysvammaisille nuorille helsinkiläisille pysyväksi kodiksi ja samalla toimia suunnannäyttäjänä kehitysvammaisten hyvälle elämälle 2000-luvun Suomessa. Käpytikka ry:n tavoitteena on luoda uutta toimintamallia kehitysvammaisten itsenäiselle asumiselle. (Käpytikka 2009.)

Lain mukaan kunnan tulee järjestää sosiaali- ja terveydenhuollon alaan kuuluvat tehtävät joko hoitamalla ne itse, yhdessä muiden kuntien tai kuntayhtymän kanssa tai hankkimalla palveluita valtiolta tai muulta julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta. (Möttönen – Niemelä 2005: 4, 151.) Puhuttaessa hyvinvoinnista ja palvelujen tuottamisesta on kolmas sektori sivuuttamaton. Käpytikkatalon asumispalveluista vastaa ASPA Palvelut Oy. ASPA Palvelut Oy on kolmannen sektorin asumispalvelujen tuottaja. ASPA Palvelut Oy tuottaa yksilöllisiä asumispalveluja eri tavoin vammaisille ihmisille, mielenterveyskuntoutujille ja muille erityisryhmille ympäri Suomea. Lähtökohtana asumispalvelujen tuottamisessa on asiakaslähtöisyys sekä siihen liittyvät arvot: ihmisen kunnioittaminen, turvallisuus sekä ammatillisuus. Osakeyhtiön omistaa Asumispalvelusäätiö ASPA. Asumispalvelut tuotetaan hajautetun asumispalvelun mallin mukaisesti. Mallissa asiakkaat asuvat tavallisissa vuokra- tai omistusasunnoissa, jotka muodostavat asumispalveluryhmän. Ryhmällä tarkoitetaan yhden tai useamman kunnan alueelle järjestettyä palvelukokonaisuutta. Tavoitteena on tuottaa joustavia ja yksilöllisiä asumispalveluja erilaisiin elämäntilanteisiin. Palvelut vaihtelevat ympärivuorokautisesta palveluasumisesta eri astein tuetun asumisen muotoihin. Asumispalveluryhmän asunnot voivat olla joko asiakkaiden omia tai kunnan, ASPAn tai muun tahon vuokraamia. Kunta ostaa asumispalvelut asiakkaiden tarpeiden mukaan. (ASPA Palvelut Oy 2010; Teittinen 2010: 85.)

Käpytikkatalon asukkaiden asumisen tuen tarpeesta on tehty selvitys vuonna 2004. Tutkimusprojektin toteutti Sonja Karnell ja Asumispalvelusäätiö ASPA. Tavoitteena oli

tutkia nuorten tuen tarvetta ja sitä, miten heidän aktiivinen elämänsä voisi jatkua myös tulevaisuudessa. Asuntojen ja talon sisäisen toiminnan lisäksi tärkeänä asiana nähtiin yhteisöllisyys ja sen syntyminen nuorten keskuudessa. Selvityksen aineisto kerättiin teemahaastatteluilla perheissä sekä nuorten kouluissa haastatteleamalla nuorten opettajat tai avustajat sekä nuorten kehitysvammaisten keskusteluryhmien kautta. Haastatteluissa kartoitettiin nuorten tuentarvetta eri alueiden kautta. Selvityksen tuloksien avulla saatiin esille 13 toimenpidesuositusta, jotka liittyivät asumispalvelutoiminnan turvaamiseen, avustamiseen ja ohjaamiseen päivittäisissä toiminnoissa sekä kodin ulkopuolella tapahtuvaan asiointiin, vapaa-ajan ja harrastustoiminnan tukemiseen, ohjaamiseen ja avustamiseen. (Karnell 2004.)

5 HYVINVOINNIN KOKEMUKSIA ETSIMÄSSÄ

Tutkimme opinnäytetyössä Erik Allardtin hyvinvointimallin subjektiivisia indikaattoreita mukailien asukkaiden onnellisuutta ja elämänlaatua Käpytikkatalossa. Teoreettisena viitekehyksenä käytämme Erik Allardtin teoriaa hyvinvoinnin ulottuvuuksista. Tavoitteemme on saada tietoa asukkaiden omakohtaisista hyvinvointiin ja onnellisuuteen liittyvistä kokemuksista Käpytikkatalossa. Tämän tiedon avulla saadaan asukkaiden oma ääni kuuluviin ja mahdolliset toimintayksikön kehittämistarpeet esille, jotta asukkaiden hyvinvointia asumispalveluryhmässä voitaisiin parantaa.

Opinnäytetyömme on liitoksissa työelämän tarpeisiin ja olemme aihevalinnassa huomioineet Käpytikkatalon toiveet liittyen omiin kiinnostuksen kohteisiin. Käpytikkatalon henkilökunnalla oli toiveena, että opinnäytetyön painopiste olisi asukkaissa ja heidän äänensä kuulumaan saamisessa. Opinnäytetyömme laajentaa henkilökunnan asukkaita koskevaa ymmärrystä siitä jokapäiväisestä arjesta, jota he elävät. Opinnäytetyömme tuottaa tietoa Käpytikkatalon asukkaiden kokemasta hyvinvoinnista, onnellisuudesta ja elämänlaadusta. Tätä tietoa voidaan käyttää hyväksi Käpytikka-toimintayksikön kehittämistarpeiden ja palvelujen kehittämistoimenpiteiden suunnittelussa tuomalla esille asukkaiden kokemaa hyvinvointia.

Valitsimme Erik Allardtin subjektiivisiin hyvinvoinnin indikaattoreihin perustuvan lähtökohdan opinnäytetyöhön, koska haluamme korostaa asukkaiden omaa kokemusta heidän elämästään. Annamme arvoa asukkaiden omalle tiedolle ja tavoille jäsentää elä-

määnsä Käpytikkatalossa. Käpytikkatalon asukkaiden subjektiivisen näkökulman esille tuominen liittyy luontevasti talon kehittämistarpeisiin, koska se korostaa asukkaiden omaa näkemystä.

Allardtin mukaan onnellisuus ja elämänlaatu ovat kiinni itse määritellyistä tuntemuksista, ja sitä voi tutkia selvittämällä asenteita ja subjektiivisia tunteita. Elintason taas kuuluvat aineelliset ja persoonattomat osatekijät, joita ei voi mitata subjektiivisia tunteita tutkimalla. Opinnäytetyössä jätämme hyvinvoinnin kokonaisuuteen kuuluvat elintason (having) objektiiviset osa-alueet pois ja tutkimme vain subjektiivisesti määriteltäviä osa-alueita eli onnellisuutta ja elämänlaatua Käpytikkatalossa. (Allardt 1976: 34–37.)

Opinnäytetyössä tutkimme asukkaiden subjektiivisia kokemuksia onnellisuudesta ja elämänlaadusta Käpytikkatalossa. Subjektiivinen viittaa subjektin omiin kokemuksiin. Tutkimme asukkaiden itse määrittelemiä, subjektiivisia kokemuksia ja tunteita onnellisuudesta ja elämänlaadusta ei-aineellisten yhteisyyssuhteiden (loving) ja itsensä toteuttamisen (being) kautta. Peilaamme yhteisyyssuhteita ja itsensä toteuttamista koko opinnäytetyön ajan subjektiivisiin kokemuksiin perustuvan onnellisuuden ulottuvuuden kautta.

Tavoitteiden kannalta keskeisiksi tutkimuskysymyksiksi nousivat:

1. Minkälaisia hyvinvointiin liittyviä kokemuksia asukkailla on asumisesta Käpytikkatalossa?
2. Kokevatko asukkaat elämänsä Käpytikkatalossa turvalliseksi ja onnelliseksi sekä itsensä toteuttamisen mahdollistavaksi?
3. Mitä merkityksiä asukkaat antavat omalle hyvinvoinnilleen Käpytikkatalossa?

6 TUTKIMUSMENETELMÄ

Opinnäytetyömme perustuu kvalitatiiviseen eli laadulliseen tutkimukseen. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään selvittämään tutkittava ilmiö kokonaisvaltaisesti, jotta siitä saataisiin mahdollisimman syvä käsitys. Käytännössä tämä tarkoittaa tilan antamista tutkittavien henkilöiden näkökulmille ja kokemuksille. Laadullisessa tutkimuksessa otos raja-

taan usein pieneksi ja sitä pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. (Eskola – Suoranta 1998: 13–18.)

Kvalitatiivinen haastatteluaineisto antaa hyvät mahdollisuudet tutkia subjektiivisen hyvinvoinnin merkityksiä, joita Käpytikkatalon asukkaat antavat omalle elämälleen. Arvioidessa subjektiivista hyvinvointia, onnellisuutta ja elämänlaatua tarvitaan tietoa henkilön omista kokemuksista. Subjektiivista kokemusta koskeva tieto saadaan selville vain henkilöiden omana kertomana. Tämän vuoksi valitsimme tiedonkeruumenetelmäksi haastattelun. Kehitysvammaisilla esiintyy usein vaikeuksia luku- ja kirjoitustaidoissa. Haastattelu tiedonkeruumenetelmänä soveltuu tämän vuoksi hyvin kehitysvammaisten kanssa tehtävään tutkimukseen. (Eskola – Suoranta 1998: 86; Matikka – Nuora 2007: 8.)

Kehitysvammaisilla ilmenee usein vaikeuksia ilmaista itseään, ja kommunikointikyky vaihtelee. Haastateltaessa kehitysvammaista onkin oleellista, että vastaajat ymmärtävät esitettävät kysymykset ja kykenevät antamaan vastauksensa suullisesti tai käyttäen puhetta tukevia tai korvaavia kommunikoinnin välineitä. Tämä vaikuttaa otoksen rajaamiseen. Sonja Karnell haastatteli vuonna 2004 tekemässä selvityksessään 18:aa Käpytikkatalon tulevista asukkaista. Selvityksen mukaan 17 heistä käyttää puheessaan kokonaisia lauseita. (Karnell 2004: 51–52; Malm – Matero – Repo – Talvela 2004: 192–193; Matikka 2000: 39.)

6.1 Aineistonhankintamenetelmänä teemahaastattelu

Käytämme aineistonhankintamenetelmänä puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelussa kysymykset ovat kaikille samat, mutta niiden järjestys vaihtelee. Haastateltava vastaa kysymyksiin omin sanoin. Teemahaastattelussa haastattelun teema-alueet on etukäteen määriteltä. Tarkastelemme tutkimuksessa asukkaiden hyvinvointia Allardtin hyvinvointimallista nousevien hyvinvointiin vaikuttavien subjektiivisten tekijöiden kautta. (Eskola – Suoranta 1998: 87.)

Käyttämässämme teemahaastattelurungossa kysymykset ovat aihepiireittäin. Aihepiirit ovat yhteisyysuhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being). Haastattelurunko sisältää 11 kysymystä (Liite 1). Kaikki kysymykset ovat avoimia eivätkä sisällä johdattelevia kyllä tai ei -vaihtoehtoisia kysymyksiä. Tämä siksi koska kehitysvammaisten haastatte-

lututkimuksissa on havaittu ongelmaksi, että kehitysvammaiset vastaavat muita ryhmiä useammin myöntävästi riippumatta kysymyksen sisällöstä. Kysymysten muodon tarkoitus on myös se, että saadusta aineistosta nousee esille asukkaille itselleen tärkeät asiat elämässä. Kysymykset ovat sellaisia, että vastaajat ymmärtävät helposti, mitä heiltä kysytään. Lauserakenteet ovat yksinkertaisia ja kysytyt asiat haastateltaville tuttuja ja konkreettisia heidän oman elämänsä kannalta. (Matikka – Nuora 2007: 13.)

Erik Allardt on määritellyt hyvinvoinnin muodostuvan kolmesta arvoluokasta, jotka ovat elintaso (having), yhteisyyssuhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being). Kunkin luokkaan liittyy useita osatekijöitä. Opinnäytetyössä tutkimme Käpytikkatalon asukkaiden hyvinvointia yhteisyyssuhteisiin (loving) ja itsensä toteuttamiseen (being) liittyvien subjektiivisten kokemusten kautta. Rajasimme teema-alueet ei-aineellisiin ulottuvuuksiin. Elintaso (having) on Allardtin teoriassa luokiteltu aineelliseksi resurssiksi, jonka avulla yksilö voi ohjailla elinehtojaan. Tutkimuskysymyksemme koskevat ei-aineellista, subjektiivisiin kokemuksiin ja tunteisiin perustuvia hyvinvoinnin osaluueita, joten oli relevanttia opinnäytetyömme kannalta rajata elintason ulottuvuus tutkimuksesta pois. (Allardt 1976: 32.)

Allardtin teorian mukaan yhteisyyssuhteiden (loving) alateemat ovat paikallisyhteisyys, perheyhteisyys ja ystävyysuhteet. Yhteisyyssuhteissa tutkimme kuitenkin vain kahta, asumisen kannalta relevanttia alateemaa, jotka ovat paikallisyhteisyys ja ystävyysuhteet. Yhteisyyssuhteita koskevat kysymykset liittyvät asumiseen Käpytikassa, sen henkilökuntaan ja naapureihin sekä turvallisuuteen. Olemme määritelleet Käpytikkatalon, sen henkilökunnan sekä naapuruston oleelliseksi osaksi asukkaan yhteisyyttä koskevien tarpeiden tyydyttymistä, koska ihmisellä on solidaarisuuden ja ystävyuden tarve sekä tarve yleensä kuulua jäsenenä sosiaalisten suhteiden verkostoon. Käpytikkatalo asukkaiden kotina voi parhaimmillaan luoda vahvaa yhteisyyttä ja tätä kautta onnellisuuden ja laadukkaan elämän kokemuksia asumisesta Käpytikassa. Paikallisyhteisyys on kollektiivinen resurssi, ja se perustuu ihmisten välisiin suhteisiin. Ystävyysuhteilla tässä yhteydessä tarkoitamme Käpytikkatalon asukkaiden välisiä ystävyysuhteita. (Allardt 1976: 43, 50–51.)

Itsensä toteuttamista (being) koskevat alateemat jakautuvat neljään osatekijään, jotka ovat arvonanto, korvaamattomuus, poliittiset resurssit ja vapaa-aika. Tähän osaluueeseen liittyvät haastattelukysymykset koskevat vapaa-ajan viettoa, Käpytikan yhtei-

siä retkiä ja tapahtumia sekä subjektiivisia käsityksiä omista vaikutusmahdollisuuksista. Kaikki itsensä toteuttamiseen kuuluvat osa-alueet eivät konkreettisesti näy haastattelukysymyksissä, mutta käyttämiemme avoimien kysymysten avulla itsensä toteuttamisen kaikki osa-alueet tulevat esille vastauksista. Tässä opinnäytetyössä poliittisilla resursseilla tarkoitamme asukkaan subjektiivisia käsityksiä vaikutusmahdollisuuksista elämässään.

6.2 Aineiston keruu

Opinnäytetyömme tavoitteena oli saada tietoa asukkaiden hyvinvoinnin ei-materiaalisista osa-alueista Käpytikkatalossa heidän subjektiivisten kokemustensa kautta. Haastattelimme kahdeksaa Käpytikkatalon asukasta. Haastattelut toteutettiin kevään 2010 aikana. Haastateltavien joukossa oli sekä miehiä että naisia. Haastatelluista miehiä oli kolme ja naisia viisi. Iältään haastateltavat ovat 20–31-vuotiaita. Haastattelut toteutettiin asukkaiden kodeissa Käpytikkatalossa. Haastattelu-aika sovittiin jokaisen haastateltavan kanssa hänen päivärytmiinsä sopivaksi (Liite 2). Haastattelujen pituus vaihteli viidestätoista kuuteenkymmeneen minuuttiin. Nauhoitimme haastattelut nauhurilla.

Alun perin haastatelluista oli sovittu yhdeksän Käpytikkatalon asukkaan kanssa. Prosessin aikana yksi haastateltavista kuitenkin kieltäytyi haastattelusta. Saamamme aineisto oli tässä vaiheessa keskenään niin samankaltaista, että uudet vastaukset eivät olisi tuottaneet tutkimusongelman kannalta uutta tietoa. Näin ollen yhden haastateltavan puuttuminen ei vaikuttanut lopputulokseen.

6.3 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on luoda hajanaisesta aineistosta selkeää ja mielekästä tiivistämällä sitä, kuitenkin niin, ettei sen sisältämä informaatio katoa (Eskola – Suoranta 1998: 138). Aineiston käsittelyn aloitimme litteroimalla eli puhtaaksi kirjoittamalla haastattelutallenteet. Tutustuimme aineistoon lukemalla sitä useita kertoja läpi. Käytimme teemahaastattelurunkoa koodauksen apuvälineenä, ja koodasimme sen pohjalta aineistoa ennalta määriteltyjen Erik Allardtin teoriasta nousevien teemojen mukaan, jotka ovat yhteisyysuhteet ja itsensä toteuttaminen. Molemmat pääteemat sisältävät alateemoja. Yhteyssuhteiden alateemat ovat paikallisyhteisyys ja ystävyysuhteet.

Itsensä toteuttamisen alateemat ovat arvonanto, korvaamattomuus, poliittiset resurssit ja vapaa-aika.

Koodatessa aineistoa, joka liittyi yhteisyyssuhteisiin, jaoimme paikallisyhteisyyden aineistosta tulleiden vastausten perusteella asumiseen sekä naapureiden väliseen avuliaisuuteen sekä turvallisuuteen. Ystävyys-suhteet jaoimme ystäviin sekä ystäviin Käpytik-katalossa. Itsensä toteuttamisen osa-alueet jakautuivat vastausten perusteella alaluokkiinsa. Teemoittelun avulla saimme aineistosta esille vastauksia ja tuloksia esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

6.4 Eettisyys

Opinnäytetyössä eettinen vastuu korostuu erityisesti silloin, kun tutkimus kohdistuu ihmisen henkilökohtaisiin kokemuksiin. Haastatteluissa syvennyimme asukkaiden subjektiiviseen elämysmaailmaan, ja tällöin eettisen ajattelun tulee näkyä selkeästi koko tutkimusprosessin läpi. Koska tutkimus perustuu luottamuksellisuuteen, tarkoittaa se, että haastattelut toteutettiin haastateltavan anonymiteetin säilyttäen. Anonymiteetin turvataksemme emme käytä tulosten raportoinnissa sitaatteja haastateltujen vastauksista. Tutkimusprosessin alussa kerroimme haastateltaville tutkimuksen aiheesta ja tarkoituksesta, haastattelujen nauhoituksesta, nauhojen auki kirjoittamisesta ja tutkimusaineiston hävittämisestä ja käytöstä.

Haastattelimme asukkaat luottamuksellisissa, häiriöttömissä ja kiireettömissä olosuhteissa. Haastattelut suoritettiin haastateltavien kotona, Käpytik-katalossa. Pyysimme haastateltavilta kirjallisen luvan haastatteluun sekä siitä saadun materiaalin käyttöön ennen haastatteluun osallistumista (Liite 3). Korostimme haastateltaville luottamuksellisuuden ja vapaaehtoisuuden säilymistä. Selitimme selkeästi, että annetut vastaukset eivät tule muiden kuin tutkijoiden tietoon. Korostimme, että valmiissa tutkimuksessa esitämme vain yhteenvedon kaikista haastatteluista.

Kehitysvammaisilla ilmenee usein vaikeuksia ilmaista itseään, ja heidän kommunikointikykynsä vaihtelee. Haastateltaessa kehitysvammaista onkin oleellista, että vastaajat ymmärtävät esitettävät kysymykset. Muokkasimme kysymykset sellaisiksi, että haastateltavat ymmärsivät helposti, mitä heiltä kysytään. Kiinnitimme huomiota kysymysten

konkreettisuuteen sekä lauserakenteiden yksinkertaisuuteen. Tiedotimme opinnäytetyöstä Käpytikkatalon asukkaiden vanhempia Käpytikan kuukausitiedotteessa.

Ennen aineistonkeruun aloittamista informoimme Käpytikkatalon työntekijöitä haastatteluista. Kävimme henkilökunnan kanssa keskustelua haastattelujen kysymysten sisällöstä sekä haastattelujen toteutuksesta. Tarkoituksena oli saada mahdollisia täydentäviä ja korvaavia ehdotuksia kysymysten sisällöstä.

Tutkimusluvan opinnäytetyön toteutukseen haimme ASPA Palvelut Oy:ltä maaliskuussa 2010. Tutkimuslupa myönnettiin huhtikuussa 2010.

Aloittaessamme haastatteluaineiston keräämistä oli toinen meistä juuri päättänyt neljän kuukauden pituisen työelämäharjoittelujakson Käpytikkatalossa. Hänelle haastateltavat olivat siis entuudestaan tuttuja. Mietimme opinnäytetyön luotettavuutta tältä kannalta. Etuna tässä oli se, että asukkaiden kanssa oli helpompi sopia haastattelujen ajankohtia heidän päiväryhtiinsä sopivaksi. Paikan tunteminen helpotti myös työelämän kanssa käytävää vuoropuhelua.

Koska toinen meistä oli haastateltaville tuttu ja toinen vieras, mietimme vaikuttaako se haastateltavien vastauksiin. Tämän vuoksi toinen meistä toteutti neljä haastattelua ja toinen neljä. Olimme molemmat kuitenkin läsnä jokaisessa haastattelutilanteessa mutta eri rooleissa. Pohdimme, pyrkivätkö haastatellut asukkaat muodostamaan vastaukset sen kaltaisiksi, mitä olettivat tutun henkilön haluavan kuulla. Haastattelujen perusteella olemme kuitenkin, että asukkaat olisivat vastanneet samoin myös ilman tutun henkilön osallistumista haastattelujen tekoon, sillä vastauksissa ei ollut eroja vieraan haastatellesa asukkaita. Haastattelutilanteiden perusteella voimme päätellä, että tutun haastattelijan läsnäolo teki tilanteesta luonnostaan luottamuksellisen ja näin helpotti asukkaiden oloa haastattelutilanteessa.

7 ONNELLISUUS JA ELÄMÄNLAATU KÄPYTIKKATALOSSA

Opinnäytetyömme tavoitteena on tuottaa tietoa Käpytikkatalon asukkaiden kokemasta subjektiivisesta hyvinvoinnista, onnellisuudesta ja elämänlaadusta. Tulokset on jaettu

tutkimiemme hyvinvoinnin ulottuvuuksien alle. Ulottuvuudet ovat yhteisyyssuhteet (loving) ja itsensä toteuttaminen (being).

7.1 Yhteisyyssuhteet

Haastatteluissa pyysimme asukkaita kertomaan kodistaan ja asumisestaan Käpytikkatalossa. Kaikkien haastateltujen asukkaiden mielestä Käpytikkatalossa on kivaa ja mukavaa, asukkaat kertovat viihtyvänsä. Syiksi mainittiin hyvä sijainti, ympäristö, hyvät kulkuyhteydet, uudet kaverit sekä kavereiden lähellä olo. Arjen rutiinien tärkeys kuten kaupassa käynti, siivoaminen ja juhlapyhät, tulivat esille vastauksissa.

Asuminen yksin omassa kodissa koettiin mielekkääksi. Vastauksista käy ilmi, että omassa kodissa tärkeitä asioita ovat hiljaisuus, mahdollisuus pyytää kavereita kylään ja tunne siitä, että saa olla oma itsensä ja osaa asua yksin. Lähes jokainen vastaaja tuo myös esille oman rauhan ja yksityisyyden tärkeyden. Omassa kodissa koettiin tärkeäksi, että saa vain olla rauhassa ja yksin, jos niin haluaa. Yhdessä haastattelussa myös käy ilmi, että olisi kiva, jos joku asuisi samassa asunnossa haastateltavan kanssa. Kuitenkin osa myös tunsi, ettei asu ”ihan yksin” koska lähellä on aikuisia, jotka huolehtivat oikeaan aikaan nukkumaan menosta ja heiltä saa apua silloin kun sitä tarvitsee.

Varsinaisesti yksin asumisessa ei koettu olevan ikäviä asioita, mutta haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että puolet haastatelluista asukkaista tunsi välillä olevansa yksinäinen. Yksinäisyyden tunteen vallitessa on hakeuduttu naapurin tai seurustelukumppanin luokse, pyydetty kavereita kylään tai menty yhteisiin tiloihin. Tällöin yksinäisyyden tunteesta on päästy eroon. Käpytikkatalo on kahdeksankerroksinen kerrostalo, jossa talon asukkaat asuvat omissa kaksioissaan talon viidennessä keskimmaisessä kerroksessa. Yhteistilat sijaitsevat kahdessa ensimmäisessä kerroksessa sekä ylimmässä kerroksessa. Yhteistiloihin kuuluu keittiö, ruokailutila, olohuone, tv-tila, saunatilat ja kerhohuone. Talossa on henkilökuntaa paikalla ympäri vuorokauden. (ASPA Palvelut Oy 2010.)

Aineistosta kävi ilmi, että asukkailla on turvallinen olo asua omassa asunnossa Käpytikkatalossa. Turvalliseksi olon tekevät toiset asukkaat ja henkilökunta: asukkaat, koska he ovat turvana ja henkilökunta, koska he ovat aina lähellä. Henkilökunnan mainittiin tekevän olon turvalliseksi, koska se tuo asukkaille tunteen siitä, että taloon ei pääse ulkopuolisia. Valvontakamerat ja tieto siitä, että ohjaajilla on aina avaimet asukkaan ko-

tiin, toi myös turvallisuuden tunnetta. Myös henkilökunnan läsnäolo öiseen aikaan koettiin turvallisuutta lisäävänä asiana.

Työntekijöiltä koettiin saatavan tukea, apua ja ohjausta. Apua saadaan ruoan laitossa, pyykin pesussa, siivouksessa, kaupassa käynnissä sekä lakanoiden vaihdossa. Tärkeäksi koettiin, että saa apua silloin kun haluaa. Arkiasioiden hoitamisen lisäksi asukkaat kokivat, että työntekijöille voi kertoa tunteistaan ja heiltä saa apua, kun on paha olla. Tieto siitä, että apu on puhelinsoiton päässä, oli tärkeä turvallisuuden tunnetta ylläpitävä tekijä.

Haastatteluissa pyysimme haastateltavia kertomaan naapureistaan Käpytikkatalossa. Naapureilla tarkoitamme tässä yhteydessä kaikkia Käpytikkatalon asukkaita emmekä vain seinänaapureita. Kaikki haastatteluun vastanneet kokivat, että heillä on naapureinaan läheisiä ystäviä Käpytikkatalossa. Naapureiden kerrottiin olevan mukavia, ystävällisiä ja auttavaisia. Vastauksista ilmenee, että kaikki eivät kuitenkaan ole tekemisissä keskenään ja joidenkin kanssa ei tulla toimeen. Osalla vastaajista on tunne, että joihinkin naapureihin on vaikea tutustua. Yleisesti ottaen vastauksista ilmenee, että kaikkien naapureiden kanssa kuitenkin puhutaan, mutta vain lähimpien ystävien luona vierailaan. Joitakin naapureita nähdään vain yhteisten ruokailujen yhteydessä.

Niiden naapureiden kanssa, jotka koettiin hyviksi ystäviksi, aikaa vietettiin yhdessä lenkkeillen, kaupassa käyden, kuvia katsellen, värittäen, karaokea laulaen, televisiota katsellen ja pelaten. Naapureiden kanssa käydään yhteisillä retkillä, kokataan, syödään kodeissa, juhlitaan synttäreitä ja tanssitaan.

7.2 Itsensä toteuttaminen

Kysyttäessä haastateltavilta omista vaikutusmahdollisuuksista ja päätösvallasta vastaukset vaihtelivat. Asioita, joista asukkaat mainitsivat saavansa päättää itse, olivat seurustelu ja ystävyys, se, milloin ystävät ja seurustelukumppanit tulevat kylään, omasta asunnosta ja sen sisustuksesta, harrastuksista sekä nukkumispaikasta. Yksi haastateltavista mainitsi huolehtimisen itsenäisesti lääkkeiden ottamisesta edistävän vaikutusmahdollisuuksia elämässään. Suurin osa haastateltavista koki saavansa päättää itse omista asioistaan tai ainakin melkein kaikista. Yhdellä ei tullut mieleen asioita, joista saisi itse päät-

tää, ja kertoikin vanhempien osallistuvan päätöksen tekoon ja joskus päättävän hänen puolestaan.

Käpytikassa järjestetään viikoittain asukaskokous ”Käpyturska”. Se on foorumi, jossa muun muassa suunnitellaan yhdessä kuukauden tapahtumia etukäteen. Yhdessä haastattelussa mainittiin myös Käpyturska paikkana, jossa saa oman äänensä kuuluviin. Käpytikkatalon asukkaiden keskuudessa myös sen, että osaa pestä pyykkiä ja pitää siisteyttä yllä omassa asunnossaan, koettiin edistävän omaa päätösvaltaa elämässään.

Haastatteluissa kävi ilmi, että vapaa-aikaa vietetään kotona katsoen televisiota, pelaten playstationia, tietokoneella ollen, laulaen ja tanssien sekä katsoen elokuvia ja kuunnel- len musiikkia, nukkuen päiväunia, laulaen karaokea ja värittäen. Median kulutuksella oli keskeinen rooli asukkaiden vapaa-ajan vietossa kotona. Myös siivoaminen ja hy- gienian ylläpito mainittiin arjen vapaa-aikaan kotona kuuluvaksi tekemiseksi. Kavereita kutsutaan myös kylään omaan kotiin vapaa-aikana.

Vapaa-aikaa kodin ulkopuolella vietettiin käyden lenkillä yksin sekä yhdessä kavereiden kanssa, kavereiden kanssa käydään pitämässä hauskaa sekä kyläillään toisten luona. Monissa vastauksissa ilmenee liikunnalliset harrastukset, jotka ovat uiminen, juoksemi- nen ja pyöräily sekä sauvakävely ja jumppa. Haastateltavien kuvatessa liikunnallisia harrastuksia kuten kävelyä, ulkoilua ja pyöräilyä puheista nousi vahva mielihyvän tun- teen merkitys. Lisäksi haastateltavilla oli paljon muita harrastuksia vapaa-ajalla, joita ovat flamenco, bänditoiminta sekä oopperan harjoitukset.

Käpytikkatalossa järjestetään asukkaille viikoittain erilaista yhteistä toimintaa sekä ta- lon sisällä että talon ulkopuolella, esimerkiksi retkiä, tapahtumia ja yhdessä liikkumista. Suurin osa vastaajista osallistuu Käpytikkatalon järjestämiin yhteisiin retkiin ja tapah- tumiin. Yksi ei osallistu, ja yksi osallistuu vain joskus. Yhden mielestä retkiä oli liian vähän, kahden mielestä liian paljon ja muiden mielestä sopivasti. Omia menoja koettiin joskus vaikeaksi sovittaa retkien aikatauluun.

7.3 Yhteenveto tuloksista

Kaikissa haastatteluissa kävi ilmi, että haastateltavat viihtyvät Käpytikkatalossa. Asu- minen yksin koettiin mielekkääksi ja tärkeäksi. Oman rauhan ja yksityisyyden merkitys

korostui tuloksista. Puolet haastatelluista tunsivat olonsa välillä yksinäiseksi. Kaikilla vastanneilla on turvallinen olo asua Käpytikkatalossa. Turvallisuuden tunteeseen vaikuttavat toiset asukkaat ja henkilökunta. Tuloksista kävi ilmi, että kaikilla haastatteluun vastanneilla on naapureinaan läheisiä ystäviä, vaikka kaikkien kanssa ei ollakaan tekemisissä.

Suurin osa haastatelluista koki omat vaikutusmahdollisuutensa hyvinä ja että he saavat päättää itse omista asioistaan tai ainakin melkein kaikista. Asukkailla on paljon mielekästä vapaa-ajan tekemistä sekä kotona että kodin ulkopuolella. Median kulutuksella on keskeinen rooli asukkaiden vapaa-ajan vietossa kotona ja liikunnallisilla harrastuksilla kodin ulkopuolella.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tulosten mukaan asukkaat viihtyvät Käpytikkatalossa. Tuloksista nousi esille vahva subjektiivinen tunne viihtyvyydestä ja onnellisuudesta. Viihtyvyyteen vaikuttavat monet eri asiat. Näitä ovat esimerkiksi oma rauha, läheiset ystävät naapurissa, turvallisuuden tunne ja talon sijainti. Asukkaiden tuntemat hyvinvoinnin kokemukset ja merkitykset asumisesta Käpytikkatalossa liittyvät naapureiden välisiin ystävyys-suhteisiin, mielekkääseen vapaa-ajan tekemiseen ja omaan rauhaan omassa kodissa. Haastatellut kokivat elämänsä Käpytikkatalossa olevan turvallista. Elämä Käpytikkatalossa mahdollistaa itsensä toteuttamisen. Yhdessä vastauksessa kävi ilmi, ettei kokemusta omista vaikutusmahdollisuuksista ollut.

Peilattaessa opinnäytetyömme tutkimustuloksia Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin tulokset näyttivät myönteisiltä. Yhteisyyssuhteiden ja itsensä toteuttamisen luokkien kautta tarkasteltuna tuntemukset asumisesta Käpytikkatalossa olivat positiivisia. Asuminen Käpytikkatalossa mahdollistaa asukkaille sekä yksilöllisyyden että yhteisöllisyyden. Kuulumisen Käpytikkatalon yhteisöön koettiin lisäävän turvallisuuden tunnetta, poistavan yksinäisyyden tunnetta sekä tuovan mielekästä tekemistä vapaa-ajalle.

8.1 Yhteisyyssuhteiden toteutuminen

Allardtin mukaan yhteisyyssuhteet tarkoittavat sitä, että ihmisellä on tarve kuulua jäsenenä sosiaalisten suhteiden verkostoon, joissa toisistaan pitäminen, välittäminen, ilmais-

taan. Yhteisyys on tärkeä resurssi, joka auttaa yksilöä toteuttamaan myös muita arvoja. Käpytikkatalossa yhteisyysuhteet näkyvät asumisen viihtyvyytenä, naapureiden välisenä avuliaisuutena sekä ystävyysuhteina. (Allardt 1976: 43–45.)

Allardt on todennut, että paikallisyhteisyys ja viihtyvyys ovat selvästi positiivisessa riippuvuussuhteessa toisiinsa (Allardt 1976: 307). Tuloksista ilmeni, että kaikki Käpytikkatalon haastatellut asukkaat viihtyvät Käpytikkatalossa. Tästä voimme todeta, että asukkailla on vahva paikallisyhteisyyden kokemus Käpytikkatalossa. Käpytikkatalo koettiin yhteisyyttä luovana yhteisönä, jossa on mahdollisuus niin yksityisyyteen että yhteisöllisyyteen. Yhteisyysuhteita koskevista kysymyksistä nousee selkeästi esille yhteenkuuluvuus ja solidaarisuuden tunne. Vastauksissa ilmeni toisista pitäminen sekä välittäminen, joka on yhteenkuuluvuuden ja ystävyuden lähtökohta. Naapureiden keskinäinen avuliaisuus näkyi tuloksista niin, että toiset asukkaat koettiin turvallisuuden tunnetta tuovana tekijänä sekä tukiverkkona. Käpytikkatalon asukkaiden ja työntekijöiden katsottiin luovan osaltaan viihtyisää ja turvallista ilmapiiriä asumiseen.

Allardtin mukaan onni liittyy ihmissuhteisiin, ystävyysuhteisiin ja naapuriyhteyteen (Allardt 1976: 307). Käpytikkatalon asukkaat kokivat nämä vahvasti positiivisina asioina elämässään. Ystävyysuhteet Käpytikkatalon muiden asukkaiden kanssa koettiin tärkeiksi. Heiltä koettiin saatavan tukea, turvaa ja seuraa vapaa-ajan viettoon. Tuloksista ilmenee, että naapureilla on suuri merkitys yksinäisyyden tunteen lievittämisestä. Tieto siitä, että naapurissa asuu läheinen ystävä tai seurustelukumppani, jonka luokse voi mennä, lisää asukkaiden kokemusta yhteenkuuluvuudesta. Tuloksissa käy kuitenkin myös ilmi, että kaikki asukkaat eivät ole vuorovaikutuksessa kaikkien asukkaiden kanssa. Tämä ei kuitenkaan ole merkityksellistä sillä kaikki kuitenkin kokivat, että heillä on naapureina läheisiä ystäviä.

Sosiaaliset kontaktit ja suhteet sekä ystäväverkostot ovat tärkeitä hyvinvoinnin tukipilareita. Ystävyysuhteiden merkitys hyvinvoinnin tunteen lisääjänä on erittäin suuri. Kuuluminen sosiaaliseen yhteyteen, jossa ihmiset ovat keskenään solidaarisia ja jossa ihminen voi tuntea arvontoa, lisää yksilön voimavaroja (Allardt 1976: 37–38, 43; Eriksson 2008: 165.)

8.2 Itsensä toteuttamisen toteutuminen

Allardtin mukaan itsensä toteuttaminen on hyvinvoinnin tärkeä osa. Toiminnan puutteen ja sosiaalisen eriytymisen välillä on vahva yhteys. Erilaisilla harrastuksilla on eriytymistä ehkäiseviä vaikutuksia, ja tekeminen, mahdollisuudet harrastuksiin ja vapaa-ajan toimintaan ovatkin itsensä toteutumisen edellytys. (Allardt 1976: 46–49.)

Yksilön mahdollisuuksia osallistua mielenkiintoiseen tekemiseen varsinaisen työn ulkopuolella on pidetty vieraantumista ehkäisevänä ja itsensä toteuttamisena. Suurella osalla vammaisista henkilöistä ei ole normaalia palkkatyötä. Tällöin mielekäs vapaa-ajan tekeminen korostuu elämässä, ja harrastusten merkitys elämänlaadun olennaisena osatekijänä kasvaa. Mielekäs tekeminen voidaan ymmärtää ajankäyttöä jäsentävinä toimintoina, jotka tuovat tunteen hauska tekemisestä ja antavat mielihyvän kokemuksia. Vapaa-ajan toiminnat poistavat sosiaalista eriytyneisyyttä ja yksinäisyyttä. (Allardt 1976: 175–176, Eriksson 2008: 77.)

Käpytikkatalon asukkailla vapaa-aika ja mielekäs tekeminen sekä kodissa että sen ulkopuolella korostuivat onnellisuutta lisäävinä tekijöinä. Asukkailla on monia erilaisia harrastuksia ja monipuolista tekemistä. Mielekäs vapaa-ajan tekeminen saa myös aikaan asukkaille tunteen arvonannosta ja korvaamattomuudesta. Asukkaat kokivat tärkeäksi osallistua Käpytikkatalon yhteisiin retkiin ja tapahtumiin. Yhteiset tapahtumat ja retket lisäävät niihin osallistuvien asukkaiden tunnetta siitä, että he kuuluvat yhteisöön sekä tuovat mahdollisuuden sosiaaliseen vuorovaikutukseen naapureiden kanssa vapaa-aikana.

Käpytikkatalon asukkaat tuntevat voivansa vaikuttaa omiin asioihinsa. Käpyturska mainittiin osana yksilön kokemusta yhteisöön vaikuttamisesta. Haastatelluilla asukkailla oli vahvat subjektiiviset käsitykset omista vaikutusmahdollisuuksistaan. He kokivat voivansa vaikuttaa päätöksentekoon omista asioistaan. Vaikutusmahdollisuuksina koettiin omista asioista sopiminen ja päätöksentekoon vaikuttaminen kotiintuloajoista, seurustelukumppanista ja ystävistä. Näiden asioiden kautta asukas koki, että häntä pidetään persoonana ja että hän saa arvontoa mielipiteilleen.

9 POHDINTA

Nyky-yhteiskunnassa ihmisten elämä muodostuu yhä enemmän yksilöllisistä lähtökohdista käsin (Kaski ym. 2001: 15). Tämä näkyy myös kehitysvammaisten henkilöiden elämässä. Laitoshoidon purkautumisen myötä asumispalvelut ovat kehittyneet, ja ne nähdäänkin vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksia edistävänä prosessina (Teittinen 2010: 13). Asumispalvelut ovat mielestämme yksi tärkeimmistä osatekijöistä, joilla edesautetaan vammaisten henkilöiden täysivaltaistumista, osallistumista ja yhdenvertaisuutta yhteiskunnassamme.

Laitoshoidon purkamisen myötä kehitysvammaisille nuorille mahdollistuu luonnollisen kiertokulun mukainen poismuutto lapsuuden kodista omaan kotiin. He eivät siirry laitoshoidon huolenpitoon ja hoivaan perustuviin yksiköihin vaan heillä on mahdollisuus muuttaa asumispalveluyksiköihin, joissa oman vastuun korostaminen on yksi asumisen peruspilareista (Teittinen 2010: 15). Käpytikka-yhdistys on mahdollistanut 20:lle kehitysvammaiselle nuorelle normaalin elämän vaiheen toteuttamalla Käpytikka-hankkeen. Käpytikkatalossa nuorten yksilölliset lähtökohdat ja tarpeet otetaan huomioon ja käyttäjälähtöisyyden avulla pyritään yhdessä asukkaan kanssa rakentamaan hänen tarpeitaan vastaava asuminen.

Opinnäytetyömme toimii Käpytikkatalon asukkaiden äänitorvena tuoden heidän äänensä kuuluviin asumiseen ja jokapäiväiseen elämään liittyvistä tunteista ja kokemuksista. Opinnäytetyömme antoi tietoa asukkaiden viihtymisestä, sosiaalisista suhteista ja itsensä toteuttamisen tunteista. Oleellista on, että asukkaita kuunnellaan ja heidän mielipiteitään ja ehdotuksiaan otetaan huomioon Käpytikkatalon toiminnassa.

Tulokset saivat meidät pohtimaan yhteisöllisyyden ja yksityisyyden merkityksiä Käpytikkatalon kaltaisessa asumispalveluyksikössä. Yhdessä tekemisellä ja toimimisella on suuri merkitys yhteisöllisyyden muodostumiselle ja sosiaalisten suhteiden ylläpitoon. Oma rauha, hiljaisuus ja yksinolo koettiin kuitenkin erittäin tärkeäksi. Pohdimmekin, miten tasapainottaa nämä kaksi tekijää isossa asumispalveluryhmässä. Asukkaiden yksityisyyttä tulee kunnioittaa, ja on tärkeä huomata, milloin asukkaalle tulee antaa omaa tilaa ja oma rauha. Yksityisyyden muuttuminen yksinäisyydeksi tulee myös huomata ja tällaisissa tilanteissa tuoda esille yhteisön merkityksiä. Vaikka asukkailla oli yksinäisyyden tunteita, mielestämme ne eivät kuitenkaan ilmene henkisenä pahoinvointia vaan

kuuluvat ennemminkin normaaliin, nuoren aikuisen itsenäistymisprosessiin ja yksinoloon totuttelemiseen.

Käpytikkatalon asukkaiden kokema hyvinvointi ja onnellisuus näyttäytyivät erittäin myönteisessä valossa. Toimintayksikön kehittämistarpeita ajatellen tulokset on hyvä pitää mielessä, koska luonnollisesti asukkaiden kokemukset ja asenteet sekä onnellisuuden tunne ovat ajan mukana muuttuvia. Onnellisuuden tunne on muuttuva tila, joka tulee ja menee. Tällä hetkellä asukkaat kokivat viihtyvänsä hyvin Käpytikkatalossa. Tuloksien pohjalta tärkeää onkin jatkaa ystävyyssuhteiden, sosiaalisten kontaktien ja mielekkään vapaa-ajan tekemisen tukemista muistaen kuitenkin antaa asukkaille tarpeellinen oma rauha ja yksityisyys. Haastatteluiden kautta saatu suora tieto asukkailta itseltään on ehdottoman tärkeää. Saatu tieto tuo esille asukkaiden omia merkityksiä asioista, jotka vaikuttavat heidän viihtymiseensä ja hyvinvointiinsa Käpytikkatalossa. Opinnäytetyömme kautta välitämme tämän tiedon Käpytikkatalon henkilökunnalle, joka tekee päivittäin tärkeää työtä asukkaiden kanssa. Työmme vahvuutena näemmekin, että aiheemme on käytännön läheinen ja tulosten hyödynnettävyys on välitön työelämälle.

Opinnäytetyöprosessimme kokonaisuudessaan kehitti meitä monella eri osa-alueella. Työskentely vahvisti kokemustamme yhteistyötaitoista, kritiikin vastaanottamisesta ja kärsivällisyydestä. Lisäksi opinnäytetyön tekeminen vei meidät kentälle, jolla oli opittava tunnistamaan kehitysvammaisten parissa tehtävän työn keskeisiä ongelmakokonaisuuksia ja etsimään niille ratkaisuja, jotta voisimme osaltamme kehittää työelämän vaatimuksia. Teimme opinnäytetyömme parityönä. Koemme, että yhdessä saimme laajemman näkemyksen asiaan. Sosiaalialan opintojen aikana olemme tehneet yhteisiä ryhmätöitä paljon ja tunsimme toistemme työtävät hyvin entuudestaan. Luottamus toiseen oli olemassa.

Työelämälähtöisyys ja työelämältä tulleet toiveet opinnäytetyömme suhteen antoivat lisäpainetta työn onnistumiselle. Prosessissa haasteellista olivat myös viestinnälliset seikat, esimerkiksi esitteiden teko selkokielellä. Eettiset seikat korostuivat työssä erityisesti, koska kohderyhmänä ovat kehitysvammaiset henkilöt.

Opinnäytetyössä tutkimme vain kahta Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuutta subjektiivisesta näkökulmasta. Aineistomme ei kata kaikkia Käpytikkatalon asukkaita. Tämän vuoksi näemmekin mahdollisena jatkotutkimusaiheena selvittää syvemmin hyvinvoin-

tiin ja elämänlaatuun liittyviä asioita koko talon asukkaat kattavalla laajemmalla tutkimuksella. Hyvinvointia ja elämänlaatua on tärkeä tutkia tietyin väliajoin, koska yhteiskunta on nopeasti muuttuva ja hektinen ja vaikuttaa näin ollen myös onnellisuuden kokemuksiin. Toisena jatkotutkimusehdotuksena näemme yhteisöllisyyden ja yksityisyyden tutkimisen Käpytikkatalossa. Mielestämme näiden asioiden tasapainottaminen on tärkeää tämänkokoisessa asumispalveluryhmässä.

Asukkaan mielipiteiden kuuleminen liittyy olennaisesti hänen itsemääräämisoikeuteensa. Koti on ihmisen hyvinvoinnille yksi tärkeimmistä paikoista, ja siellä ihminen viettää suurimman osan ajastaan. Juuri tämän vuoksi asumisesta saatu subjektiivinen tieto on oleellisen tärkeä tekijä itsemääräämisoikeuden kehittämisessä. Meistä oli hienoa huomata, että asukkaat pitivät Käpytikkataloa kotinaan. Heille oli tärkeää, että he saavat ja osaavat asua yksin omassa kodissa.

Tulevina sosiaalialan ammattilaisina meistä on tärkeää ymmärtää ja muistaa, että asiakkaan oma tieto on tehtävän työn ydintä. Suoraan asiakkailta saatu tieto tulisi nähdä tärkeänä osana omaa asiantuntijuutta. Opinnäytetyöllämme saavutettu laajempi ymmärrys oman ajattelumallin kehittämisestä on mielestämme sovellettavissa yleisesti työelämään.

LÄHTEET

- Allardt, Erik 1976: Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo 1976. Werner Söderström Osakeyhtiön laakapaino.
- ASPA Palvelut Oy 2010. Verkkodokumentti. www.aspa.fi/index.phtml25=223. Luettu 25.8.2010.
- Brandt, Krista – Niemelä, Markku 2007: Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen. Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja. Helsinki 2008. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Eriksson, Susan 2008: Erot, erilaisuus ja elinolot – vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3/2008. Anjalankoski. Kehitysvammaliitto ry.
- Eskola, Jari – Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.
- Haarni, Ilka 2006: Keskeneräistä yhdenvertaisuutta. Vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. Helsinki. Valopaino Oy.
- Hintsala, Susanna – Seppälä, Heikki – Teittinen, Antti 2007: Kehitysvammaisten asumispalvelujen suuntaviivoja. Teoksessa Brandt, Krista – Niemelä, Markku (toim.) 2007: Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen. Pitkäaikaisesta laitosasumisesta kohti yksilöllisempiä asumisratkaisuja. Tutkimus- ja kehittämiskeskus. Kehitysvammaliitto ry.
- Harjajärvi Minna – Kairi, Tea – Kuusterä, Kirsti – Miettinen, Sonja 2009: Toimivatko kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut? Näkemyksiä palvelujen käyttäjiltä ja niiden järjestäjiltä. Helsinki. Kehitysvammaliitto.
- Heikkilä, Matti – Karvonen, Sakari – Moisio, Pasi – Simpura, Jussi 2008: Suomalaisten hyvinvointi 2008. Vammalan kirjapaino Oy.
- Karnell, Sonja 2004: 18 unelmaa. Selvitys nuorten kehitysvammaisten asumisen tuen tarpeesta. Asumispalvelusäätiö ASPA.
- Kaski, Markus – Manninen, Anja – Pihko, Helena 2009: Kehitysvammaisuus. Helsinki. WSOY.
- Kaski, Markus – Manninen, Anja – Mölsä, Pekka – Pihko, Helena 2001: Kehitysvammaisuus. Porvoo. WSOY.
- Kehitysvammaliitto 1995: Kehitysvammaisuus: Määrittely, luokitus ja tukijärjestelmät. Kirsti Sillman suomentanut teoksesta Mental retardation, definition, classification and systems of supports.
- Käpytikka 2009. Verkkodokumentti. < <http://www.kapytikka.fi/> > Luettu 8.10.2009.

- Malm, Marita – Matero, Marja – Repo, Marjo, Talvela, Eeva-Liisa 2004: Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Porvoo. WS Bookwell Oy.
- Matikka, Leena M. – Nuora, Petra 2007: SULO. Subjekttiivisen hyvinvoinnin asteikko. Helsinki. Kehitysvammaliitto.
- Matikka, Leena M. 2000: Subjekttiivisen hyvinvoinnin asteikon kehittäminen kehitysvammopalvelujen laadunarviointiin. Valtakunnallinen tutkimus- ja kokeiluyksikön julkaisuja 79. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- Me Itse ry 2009: Julkilausumat ja kannanotot. Verkkodokumentti. <http://www.kvtl.fi/sivu/me_itse_ry>. Luettu 28.9.2010.
- Möttönen, Sakari – Niemelä, Jorma 2005: Kunta ja kolmas sektori. Keuruu. Otavan Kirjapaino Oy.
- Rönkä, Kimmo – Sainio, Kirsten – Särssi, Pekka 2009: Käpytikkatalo – Kehitysvammaisten nuorten urbaani asumisyhteisö. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 02/2009. Helsinki. Edita Prima Oy.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, Suomen kuntaliitto 2003: Yksilölliset palvelut, toimivat asunnot ja esteetön ympäristö. Vammaisten ihmisten asumispalveluiden laatusuositus. Helsinki. Edita Prima Oy.
- Sosiaaliturvan sanasto 2002. Helsinki. Huoltaja-säätiö.
- Teittinen, Antti 2010: Pois laitoksista! Helsinki. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Vernerinet.net 2009. Verkkodokumentti. <<http://www.verneri.net>>. Luettu 29.9.2009.
- Ympäristöministeriö 2009: Asuntoja kehitysvammaisille ja vaikeavammaisille. Ehdotus kehitysvammaisten ja muiden vaikeavammaisten asunto-ohjelmaksi vuosille 2010 ja 2015. Ympäristöministeriön raportteja 16/2009. Helsinki. Edita Prima Oy.

TEEMAHAASTATTELURUNKO

TEEMA 1: YHTEISYYSUHTEET

- Kerro kodistasi / asunnostasi
- Kerro asumisesta Käpytikassa
- Kerro naapureistasi Käpytikassa
- Kerro Käpytikan työntekijöistä
- Kerro miten Käpytikan henkilökunta auttaa sinua arjessasi / jokapäiväisessä elämässäsi
- Kerro millaista on asua yksin omassa kodissa
- Kerro mitkä asiat tekevät olosi turvalliseksi

TEEMA 2: ITSENSÄ TOTEUTTAMINEN

- Kerro miten vietät vapaa-aikaasi
 - kotona
 - muualla
- Kerro Käpytikan yhteisistä retkistä ja tapahtumista
- Kerro mistä asioista päätät itse elämässäsi
- Kerro miten elämäsi on muuttunut muutettuasi asumaan omaan kotiin

...Mitä haluaisit kertoa vielä lisää ?

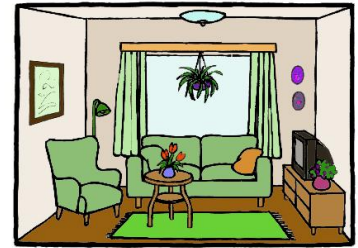
Käpytikkatalon asukas!

Olemme kaksi sosionomiopiskelijää Metropolia ammattikorkeakoulusta. Teemme tutkimusta asumisesta ja hyvinvoinnista Käpytikkatalossa.

Tahtoisimme saada tietää sinun kokemuksiasi asumisesta Käpytikkatalossa.

Haastattelussa kysymme asioita, jotka liittyvät jokapäiväiseen elämääsi kotona ja vapaa-aikana.

Haastattelu kestää noin 30 minuuttia. Haastattelemme sinua omassa kodissasi. Nauhoitamme haastattelun nauhurille. Haastattelu on luottamuksellinen. Osallistuminen haastatteluun on vapaaehtoista.

Haastattelupäivä _____

Ystävällisin terveisin:

Noora Visavuori
noora.visavuori@metropolia.fi

Laura Vaara
laura.vaara@metropolia.fi

ASUKKAIDEN SUBJEKTIIVINEN HYVINVOINTI KÄPYTIKKATALOSSA - OPINNÄYTETYÖN HAASTATTELUISSA TALLENNETUN AINEISTON KÄYTTÖLUPA.

Pyydämme teiltä lupaa haastatteluun sekä haastatteluaineiston käyttöön Metropolia Ammattikorkeakoulun sosiaalian opinnäytetyöhön. Opinnäytetyössä tutkitaan asukkaiden subjektiivista hyvinvointia Käpytikkatalossa.

Osallistuminen haastatteluun on vapaaehtoista. Haastattelu nauhoitetaan ja kaikki haastattelussa saatu aineisto käsitellään luottamuksellisesti, haastateltavan anonymiteetti säilyttäen. Haastattelussa saatua aineistoa käyttävät vain haastattelun toteuttaneet opiskelijat. Opinnäytetyön tulokset julkistetaan haastateltavan anonymiteetti säilyttäen.

Suostumuslomakkeita kirjoitetaan kaksi kappaletta, yksi haastateltavalle ja yksi haastattelijoille.

Helsinki ____/____ 2010

Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Laura Vaara
Haastattelijan allekirjoitus ja nimenselvennys

Noora Visavuori
Haastattelijan allekirjoitus ja nimenselvennys